

význam, který překračuje pouhou aktivaci a následně řízení momentální a bezprostřední mezilidské interakce). Dostává nás opět o krok dál – a to nelze než uvítat.

BŘETISLAV HORYNA

**Ondřej Liška,
Církev v podzemí
a společenství Koinótés,**

Brno – Tišnov: Sursum 1999, 207 s.

**Petr Fiala – Jiří Hanuš,
Skrytá církev.**

**Felix M. Davídek
a společenství Koinótés,**

Brno: CDK 1999, 387 s.

Pozvolna se uzavírá desetiletí od změny společenských poměrů v českých zemích a vzniká potřeba bilancovat. Pro katolickou církev (stejně jako pro některé další) je stále aktuální otázka, jak se poučila ze zkušeností od začátku padesátých do konce osmdesátých let. Poměry jí tehdy vnuly nový způsob fungování. Vedle režimem kontrolovaných diecézních a farních struktur vznikla tajně působící společenství s nekonvenčním stylem života a metodami práce. Názory, nako-lik byly nové prvky pouze projevem mimořádné situace a nakolik si z nich lze vzít inspi-raci i pro současnost, se ostře polarizují. Zůstává to uvnitř církve otevřeným a bolavým problémem. Je pozoruhodné, že v některých českých a moravských utajených církevních společenstvích se prakticky ověřoval už od šedesátých let model církevního života, o kterém v devadesátých letech teoreticky diskutují nejodvážnější katoličtí teologové: decentralizace, posílení role laiků, kněžská služba žen, radikálně oprostěná liturgie.

Oficiální reprezentace církve nevydala k těmto zkušenostem žádné oficiální stanovisko. Její sebereflexe probíhá spíše nepřímou prostřednictvím badatelů, kteří jsou jejími členy, obhájci, distancovanými příznivci či kritiky. Jejich odborná způsobilost osciluje mezi religionistikou, politologií a historií.

Kultivovaný konzervativce, šéf politologického pracoviště brněnské univerzity Petr Fiala spolu s historikem a původcem kritické vnitrocírkevní iniciativy Kairos 98 Jiřím Hanušem se pustili do problematiky skryté církve již před léty. Letošní publikace podstatně rozšiřuje a upravuje tematiku jejich knihy *Koinótés* z roku 1994. Jádrem současné téměř čtyřsetstránkové publikace je osobní anamnéza a podrobný popis činnosti tajného biskupa Felixe M. Davídka a jeho spolupracovníků. Významným přínosem je kolem sto padesáti stránek dokumentů z Davídkova díla: přednášek, poezie a dalších textů.

Nadaný a ambiciózní student, dvaadvacetiletý Ondřej Liška se rozhodl napsat alternativu ke zmíněné knize *Koinótés* (1994), jejímž spoluautorem je jeho učitel. Pracoval souběžně s dalším Fialovým a Hanušovým studiem problematiky, a tak se stalo, že se oba pohledy na problematiku časově sešly. Jeho kniha má poloviční rozsah ve srovnání s novým spisem Fialy a Hanuše, ale širší tematický záběr. Všímá si více ostatních neoficiálních církevních aktivit, sleduje podrobněji tajné biskupy, kteří se od Davídkova společenství odtrhli, a jejich pozdější aktivity. Více ho zajímá právní a administrativní stránka jejich současné existence a činnosti a aktivity společenství s nimi spojených. Liška se dostal k dosud nezveřejněnému materiálu, který byl předmětem dohadů a rozepří. Jsou to římské *Normae*, resp. nějaká jejich verze (v latině a v českém překladu), ovšem bez data vydání, označení úřadu, který za ně v rámci římské kurie odpovídá, bez podpisu a bez jakýchkoli bibliografických údajů umožňujících ověřit jejich autenticitu. Podle nich se prý rozhodovalo o způsobu možného zařazení některých tajně svěcených biskupů a kněží.

Ve značné části látky se obě knihy tematicky překrývají. V časech, jménech, místech a názvnostech se podstatně neliší. Fiala a Hanuš jsou podrobnější a konkrétnější a názorně dokládají své informace nejen odkazy, nýbrž i množstvím dokumentů v knize přímo reprodukováných (osmdesát šest ilustrací včetně fotografií zúčastněných osob). Výběr zdrojů informací je dán osobními možnostmi a subjektivním hodnocením

věřohodnosti a významu. Osobní svědectví zúčastněných, pokud jsou použity, popisují samozřejmě vždy z vlastního zorného úhlu a jsou vždy zabarveny vlastním hodnocením událostí a osob. Proto mají obě knihy v popisovaných skupinách vedle příznivců i odpůrce, Fialova a Hanušova kniha např. v osobě biskupa Krátkého a jeho přátel, Liškův spis např. v pražské obci mlčící církve. Je nesnadné doložit, kdo je blíže pravdě tam, kde se knihy liší (např. v detailech posloupnosti biskupských svěcení). Rozdílný je ale hlavně celkový pohled. Fiala a Hanuš zajímá především náboženský a kulturní přínos Felixe Davídka a jeho okruhu. Hledají inspiraci pro církev současnosti, aniž by zastírali lidské nedokonalosti aktérů skryté církve. Liška sleduje především otázku platnosti a dovolenosti biskupských svěcení. Lze říci, že nepříznaně vyjadřuje současné stanovisko České biskupské konference, zejména kardinála Vlka, kdežto Hanuš a Fiala si zachovávají badatelskou a osobní nezávislost.

Je možné, že recenzovaní autoři nebo další odborníci budou pokračovat v bádání. Pokud zjistí něco nového, doplní to dosud prozkoumanou látku. Horší by to bylo s postoji a hodnoceními. Zklamání neoceňených nebo nedotázaných bude trvat. Je to matérie příliš živá na to, aby se dala pojednat opravdu nezaujatě. Zdá se, že nová hodnocení by už jen rozmělňovala to, co vyslovily dosavadní texty. Odpověď na otázku, poučí-li se katolická církev z tvořivosti a odvahy, pracovitosti a nenápadnosti někdejších (i současných) protagonistů církevního podzemí, nebo se uzamkne v lidsky neřešitelných byrokratických otázkách kolem biskupských a kněžských svěcení, se vymyká religionistickým možnostem.

IVAN O. ŠTAMPACH

David M. Knipe, Hinduismus (Experimenty s posvátnem), Praha: Prostor 1997, 232 s.

Do rukou širší čtenářské obce se – po dnes již klasické knize *Boží, bráhmáni, lidé. Čtyři tisíciletí hinduismu*, redigované Dušanem

Zbavitelem (Praha 1964), a dvou pracích Karla Wernera - *Náboženství jižní a východní Asie* (Brno 1995) a *Malá encyklopedie hinduismu* (Brno 1996) – dostává další titul, který se pokouší přístupnou formou přinést vlastní výklad toho, co pod pojmem hinduismus lze nalézt. Knipe neusiloval o komplexní zachycení fenoménu hinduismu, to považoval za úkol přesahující síly jednotlivce, a tak podtitul jeho knihy, obsahující slovo *experimenty*, vyjadřuje nejen myšlenku, že hinduismus jsou experimenty s posvátnem, ale že i Knipův přístup je takovým experimentem v oblasti zachycení náboženského komplexu jevů. Knipe přichází s popisem subjektivně-poetickým, avšak jeho subjektivismus je prost hodnocení; subjektivní je ve volbě toho, co bude ukázáno, poetický ve způsobu, jakým je to sdělováno.

Jak ostatně Knipe definuje předmět svého zkoumání - hinduismus a jeho vyznavače, hinduistu? Za hinduistu Knipe považuje toho, kdo „bude věřit v karmu a *sansáru*, uctívat jisté posvátné texty a určitá božstva (aniž by přitom jeden text nebo božstvo považoval za hlavní) a uznávat povinnost uspokojit své předky zplazením potomka a více či méně pravidelnými oběťmi a modlitbami; dále se bude řadit na určité místo ve společenské struktuře tříd a kast, kterou by uznala většina hinduistů, prostřednictvím půstů a slibů bude hájit jistý postup nebo směřování v životních cílech a snahách vedoucích ke konečnému vykoupení (i když pro mnohé hinduisty je ideál *mókši* jen tušeným cílem na vzdáleném konci řady nevyhnutelných znovuzrození)“ (s. 23) Tuto definici lze přijmout s tím, že hinduismus je náboženství, které vyznává hinduista ve smyslu výše jmenovaném. Tato definice nám umožňuje pokládat za hinduistu Balíjce s jeho sociální strukturou obdobnou indické, ne však západního příslušníka z indické tradice vyšších nových religiozit, neboť těm chybí právě ono společenské zařazení jak diachronní (do řetězce předků) tak synchronní (do kastovní struktury). Neboť hinduismus je především spjat se společenskou strukturou.

Po formální stránce řadí autor šest kapitol svého textu do tří uzavřených částí. V první z nich vymezuje pole svého zájmu jak ve smyslu geografickém (od Himaláje k Cejlo-